

crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ. Titus. Quasi dicat: Cavete ne lumina mentis vestra graventur: cura namque præsentis vitæ, & crapula, & ebrietas fugant prudentiam, quassant fidem, operantur naufragia. *Basilii.* (2) Est autem ebrietas nimius usus vini, crapula vero anxietas, & nausea quæ est in ebrietate, à mortione capitis Græco vocabulo dicta. Sicut igitur cibus (1) ne esuriamus, sic & potibus ne sitim pariamur, utendum est, vitando diligentius lapsum. Fallax enim est vini ingestio. Anima autem vino libera prudentissima erit, & optima: sed humectata vini vaporibus quasi quadam nube velatur. (b) Curiositas autem huius vitæ quamvis nihil inhibitorum continere videatur, si tamen ad cultum divinum non coadjuvet, vitanda est: & quare hoc dixerit, ostendit subdicens: *Et superveniat in vos repentina dies illa.* *Theophylactus* (hoc loco.) Non enim cum deliberatione veniet dies illa, sed ex improviso, & furim capiens: tamquam laqueus non caventes: sed sequitur: *Tamquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.* Quod diligentius discuti potest. Capiet enim dies illa sedentes in superficie terræ quasi impræmeditatos, & inertos. Quotquot vero sunt solertes, & agiles ad bonum, non sedentes, & otiantes in terrenis; sed surgentes ab eis, sibi dicentes: Surge, vade, quoniam non est hic tibi requies: talibus non est illa dies ut laqueus, (2) in discrimen, sed ut dies festus. *Eusebius.* (c) Prædicta igitur docuit esse attendenda ad cavendam gravedinem inde provenientem: unde sequitur: *Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt.* *Theophylactus.* Scilicet famem, pestem, & cetera huiusmodi, quæ temporaliter electis, & aliis imminet, & ea quæ postmodum (3) accidunt reis perenniter: illa enim aliter cavere non possumus nisi per vigiliis, & orationes. *Augustinus* de Conf. Evang. (Lib. 2. cap. 77.) Hæc intelligitur illa fuga quam Matthæus commemorat, quæ non debet fieri in hieme, vel sabbato. Ad hiemem pertinent curæ huius vitæ, quæ tristes sunt velut hiems; ad sabbatum vero crapula, & ebrietas, quæ carnali lætitia, luxuriaque cor submergit atque obruit; quod malum sabbati nomine significatur, quia illo die Judæi deliciis affluunt, dum spiritale sabbatum ignorant. *Theophylactus.* Et quia Christianum decet non solum fugere mala,

(1) *Al.* ut de, item ut tantum. (2) *Al.* & discrimen. (3) *Al.* accidunt eis perenniter: illa enim aliter capere non possumus &c.

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Clemens* Alexandrinus Lib. 2. *Pædagog.* cap. 2. (b) *Basilii* in *Regulis brevioribus* ad interrog. 88. Hæc appendix cum præcedenti uno tenore dabatur sub nomine *Basilii.* (c) In *Catena Græcorum PP.*

sed etiam nisi ad gloriam assequendam, subdit: *Et stare ante Filium hominis:* hæc est enim angelica gloria stare ante Filium hominis Deum nostrum, & faciem ejus jugiter comerere. *Beda* (cap. 89. in *Luc.*) Et certe si quis sapiens medicus præciperet attendere à succo alicujus herbe, ne repentinus interitus superveniat, magno studio medici mandata servaremus; nunc autem Salvatore admonente ebrietatem, & crapulam, & curas sæculi esse cavendas, his sauciari, & consumi non timent: quia fidem quam medici dictis præbent, Domini verbis præbere contemnunt.

(i) *Beda* (cap. 89. in *Luc.*) Quæ verbis præceperat Dominus, suis confirmat exemplis: nam qui nos ante iudicis adventum, & incertum singulorum exitum, ad vigilandum hortatus est, & orandum, & ipse, imminente tempore passionis suæ, doctrinæ, vigiliis, & precibus instat: unde dicitur: *Erat autem diebus docens in templo:* in quo suo exemplo insinuat hoc esse digne Deo vigilare, vel dicto, vel facti proximis viam veritatis ostendere. *Cyrius.* Quæ autem erant quæ docebat nisi transcendente cultum legis? Instabat enim tempus quo debebat umbra in veritatem transformari. *Theophylactus* (paulo ante fin. *Commen.* in 21. cap. *Lucæ.*) Tacuerunt autem Evangelistæ pleraque documentorum Christi, qui, cum per triduum fere prædicaverit, documenta ejus quæ conscripserunt, dicit aliquis vix ad unius diei sermonem sufficere. Ex pluribus ergo pauca describentes, dederunt nobis quemdam gustum dulcedinis doctrinæ ipsius. Ostendit autem nobis Dominus quod oporteat nocte, & quiete alloqui Deum, & in die prodesse hominibus; & colligere quidem in nocte, distribuere vero collecta in die: unde subditur, *Noctibus vero exiens morabatur in monte qui vocatur Oliveti;* non quasi opus habens oratione, sed ad exemplum dandum hoc egit. *Cyrius.* Quia vero eloquium ejus in potestate erat, & potestative transferebat in spirituale cultum quæ per Moysen, & Prophetas tradita fuerant in figuris, populus eum avidius audiebat: unde sequitur: *Et omnis populus manebat, id est mane venire accelerabat, ad eum in templo, audire eum.* Populo autem ante lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere *Palm. 62.* „Deus Deus, meus, ad te de luce vigilo.“ *Beda* (cap. 89. in *Luc.*) Mystice autem & nos cum inter prof-

pera sobrie, & pie, & juste conversamus, diebus in templo docemus, quia formam boni operis fidelibus (1) præbemus; noctibus vero in monte Oliveti moramur, quia in tenebris angustiarum spiritali consolatione respiramus: & ad nos quoque populus maneat, cum vel difficultis operibus tenebimur, vel cunctis nebulis pressurarum nos imitatur.

(1) *Al.* præventos.

CAPUT XXII.

(a) **A**ppropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha; & quærebant principes sacerdotum, & scribæ quomodo Jesum interficerent; timebant vero plebem.

(b) Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Scharioth, unum de duodecim; & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare. Et spondidit. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

(c) Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrum, & Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. At illi dixerunt, Ubi vis paremus? Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum in quam intrat; & dicitis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

(d) Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo; & ait illis: Desidero desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos: dico enim vobis, quod non bibam de generatione vris, donec regnum Dei veniat.

(e) Et accepto panis gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam coenavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

(f) Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Et quidem Filius hominis, secundum quod diffinitum est, vadit; verumtamen vix homini illi per quem traderet. Et ipsi cœperunt querere inter se, quis esset ex eis qui hoc facturus esset.

(g) Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major. Dixit autem eis: Reges Gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

(h) Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis: & ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedetis super thronos duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

(i) Ait autem Dominus Simoni: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; & tu alquando conversus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus donec ter abneget nosse me.

(k) Et dixit eis: Quando misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacco, tollat similiter & peram; & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est: etenim ea quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis, Satis est.

(l) Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem olivarum. Secuti sunt autem illi & discipuli. Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis

nis est; sed ubi consecratur mysterio, fit, & dicitur Corpus Christi. *Cyrillus* (in oratione catechetica.) Nec dubites an hoc verum sit, eo manifeste dicente: *Hoc est corpus meum*; sed potius fuscipe verba Salvatoris in fide. Cum enim sit veritas, non mentitur. (a) Insaniant igitur dicentes mysticam benedictionem (1) à sanctificatione cessare, si quæ reliquæ remanserint ejus in diem subsequentem: non enim mutabitur sacrosanctum Corpus Christi, sed virtus benedictionis, & vivificativa gratia jugis in eo est. (b) Virtus enim vivificativa Dei Patris unigenitum Verbum esse, quod caro factum est, non desinens esse Verbum, sed efficiens carnem vivificativam. (c) Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris, reperies hunc imbibitum qualitate illius. Igitur vivificativum Dei Verbum unius seipsum propriæ carni, fecit eam vivificativam. Numquid ergo & quoniam in nobis vita Dei est. Dei Verbo existente in nobis, vivificativum erit nostrum corpus? (d) Sed aliud est secundum participationis habitudinem nos habere in nobis Dei Filium; aliud ipsum fuisse factum carnem, id est corpus sumptum ex alma Virgine proprium corpus effecisse. Decebat ergo eum nostris quodammodo uniri corporibus per sacram ejus carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus (2) in benedictionem vivificativam in pane, & vino. Ne enim (3) horreremus carnem, & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblati vim vitæ, convertens ea in veritatem propriæ carnis, ut corpus vitæ quasi quoddam semen vivificativum inveniat in nobis: unde subditur: *Hoc facite in meam commemorationem. Chryso- stomus* super Joannem. (e) Hoc fecit Christus du- cens nos ad majus amicitie fœdus, suamque caritatem declarans erga nos, præstans se non solum videri desiderantibus, sed & palpare, & comedere, & amplecti, & totum affectum ex- plere. Igitur ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles. (4) facti diabolo. *Basilus*. (f) Discite autem quo pacto decet edere Corpus Christi, in memoriam scilicet obedientie Christi usque ad mortem; ut qui vivunt, non amplius in se vivant, sed in eo qui pro eis mortuus est, & resurrexit. *Theophylactus*. Duos autem calices Lucas com- memorat: de altero quidem (5) supra dixit: *Ac- cipite, & dividite inter vos*; quem dicit aliquis esse typum veteris testamenti: alterum vero post panis fractionem, & distributionem ipse pariter discipulis: unde subditur: *Similiter & calicem postquam conavit. Beda*. Subauditur *de- dit eis*, ut sit plena constructio. *Augustinus* de Conf. Evang. (Lib. 3. cap. 1.) Vel quod Lu- cas bis de calice commemoravit; prius ante- quam panem daret, unde postquam panem dedit; illud quod superius dixit præoccupavit, ut solet; illud vero quod ordine suo posuit, non commemoraverat superius. Utrumque autem conjunctum eandem sententiam facit, quæ illorum est, scilicet Matthæi, & Marci. *Theophylactus*. Nominat autem Dominus hunc calicem novi testamenti: unde sequitur: *Di- cens: Hic est calix novum testamentum in sangui- ne meo, qui pro vobis fundetur*: significans novum testamentum in suo sanguine exordium sumere: nam in veteri testamento sanguis ani- malium affuit cum data fuit lex; nunc vero sanguis Verbi Dei significat novum testa- mentum. Cum autem dicit, *Pro vobis*, non significat pro solis Apostolis Corpus Christi da- tum, & sanguinem effusum fuisse; sed causa totius humanæ nature. Et vetus quidem pascha ad removendam servitutem Ægypti fie- bat, sanguis autem agni ad primogenitorum custodiam; novum vero pascha ad peccatorum remissionem, sanguis autem Christi ad con- servationem eorum qui dedicati sunt Deo. *Chry- stostomus*. (g) Hic enim sanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marcescere, protinus irrigans animam, magnamque inspirans virtutem. Hic sanguis fugat demones, advocat Angelos, & Dominum Angelorum. Hic sanguis effusus lavit orbem, & adhibile fecit cælum. Hujus participes san- guinis, (6) sunt supernis virtutibus amicti, regio pallio, magis autem ipso Rege induti. Et sicut si mundus accesseris, salubriter accessisti; sic si (7) imbutus conscientia prava, damose accedis in penam, & supplicia. Nam si qui imperatoriam conquinant purpuram, pari poena plectuntur cum eis qui divellunt: ab- surdum non est si & qui obscena mente Cor- pus Christi recipiunt, pari poena plectuntur cum his qui illud clavis transfoderunt. *Beda*

(1) *Al. omittitur præpositio à.* (2) *Al. in benedictione vivificativa.* (3) *Al. horremus.* (4) *Al. effecti.* (5) *Al. qui supra.* (6) *P. Nicolaus habet sunt cum supernis virtutibus constructi (in notis autem constituti) & amicti regia Christi stola, seu regio pallio; magis autem, &c.* (7) *Al. impurus.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Ad Calosyrium Episcopum. (b) Lib. 4 in Joann. cap. 14. ad deinceps. (c) Et cap. 23. (d) Et alibi. (e) Homil. 45. vel 46. (f) In Moral. reg. 21. cap. 3. & in Regulis brevior. ad inter. 1775. (g) Ubi supra.

(super *Similiter, & calicem*.) Quia vero panis coarctat, vinum vero sanguinem operatur in carne; hoc ad Corpus Christi, illud refertur ad sanguinem. Verum, quia & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, vinum domine calicis aqua miscetur: teste enim Joanne Apocal. 17. „ aquæ multæ populi sunt. “ *Theophylactus*. Primo autem datur panis, secundario calix: prior enim est in spiritualibus la- borious actus velut panis, non solum quia in vultus sudore (1) laboratur, sed etiam quia dum comeditur, non est facilis ad glutendum; deinde post labores sequitur exultatio divinæ gratiæ, quæ est calix. *Beda* (ubi supra.) Ideo autem tunc cenati, communicarunt Apostoli, quia necesse erat pascha typicam ante consummari, & sic ad vera paschæ sacramenta transiri; nunc autem in honorem tanti sacramenti placuit magistris Ecclesiæ, prius nos spiritualibus epulis refici, ac deinde terrenis. *Græcus*. (a) Totum autem corpus, & sanguinem Domini suscipit communicans, etiam si mysteriorum partem accipiat. Sicut enim unum sigillum di- versis totam suam figuram impartitur, & integrum manet post distributionem, & sicut una vox penetrat ad multorum auditus; sic nulli dubium sit, corpus, & sanguinem Domini totum in omnibus reperiri. Fractio autem panis venerandi passionem significat. *Augustinus* de Concor. Evang. (Lib. 3. cap. 1.) Cum tradidisset Dominus discipulis cali- cem, rursus de traditore suo locutus est, di- cens: *Veneruntamen ecce manus tradentis me, me- cum est in mensa. Theophylactus* (hoc loco.) Quod dixit, non solum ut ostendat se scire futura; sed etiam ut ostendat nobis propriam bonitatem, secundam quam non prætermissit quin prosequeretur ea quæ spectabant ad Deum: dat enim nobis exemplum ut usque ad finem satagamus lucrari peccatores; & ut ostendat proditoris ne- quitiam, qui & conviva fieri non erubuit. *Chryso- stomus*. (b) Et participes: exiens myste- riorum: conversus non est: sit enim scelus ejus utique immanius, tum quia tali propo- sito imbutus adjit mysteria, tum quia adiens melior factus non fuit nec metu, nec benefi- cio, nec honore. *Beda* (cap. 91.) Et tamen non designat specialiter, ne manifestius correptus impudenter fieret. Mittit autem crimen in numero, ut agat concilius penitentiam. Præ- dicit autem & penam, ut quem pudor non vicerat, corrigant denuntiata supplicia: unde

(1) *Al. laboratur.* (2) *Al. desit in.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Vel Euthychius Patriarca in Catena Græcorum PP. (b) Hom. 88. in Matth. (c) Hom. 77. in eundem. (d) In Regulis brevior. ad inter. 301. (e) Nimirum Aposto- linarius in Catena Græc. PP. (f) Hom. 66. in Matth.

sequitur: *Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit. Chryso- stomus*. (c) Sed quia Judas ea quæ sunt scripta, prava intentione agebat, ne quis putet eum innocuum tan- quam dispensationis ministrum, subdit: *Verum- tamen vae homini illi per quem tradetur: Beda* (cap. 91.) Sed & vae homini illi qui ad men- sam Domini indignus accedens in exemplum Judæ Filium hominis tradit, non quidem Judæis, sed peccatoribus membris suis. Et quam- vis scirent undecim Apostoli quod nihil contra Dominum cogitent; quia tamen plus credunt magistro quam sibi, timentes fragilitatem suam, quærent de peccato, cujus conscientiam non habebant: sequitur enim: *Et ipsi cæperunt qua- rere inter se, quis esset ex eis qui hoc scilicet es- set. Basilus*. (d) Sicut enim in corporalibus pas- sionibus sunt multe: quos non sentiant patien- tes, porro magis adhibent fidem conjecturæ me- dicorum quam propriam insensibilitatem atten- dant; sic (2) & in animæ passionibus; si quis in se peccatum non sentiat, credere tamen de- bet his qui plus possunt cognoscere sua pec- cata.

(g) *Theophylactus* (super *Facta est contentio inter eos*.) Cum inter se quærenter quis esset Do- minum traditurus, consequens erat ad vicem sibi dicere, Tu proditurus es; & ex hoc coac- ti sunt dicere, Ego potior, lego majores, & si- milia: unde dicitur: *Facta est autem, & con- tentio inter eos, quis eorum videretur esse major. Græcus*. (e) Vel hæc contentio videtur habuisse motivam; quod cum Dominus ab homini- bus transigaret, oportebat aliquem eorum fieri aliorum principem, quasi Dominum vicem gerentem. *Beda*. Sicut autem boni in Scripturis exempla patrum, quibus proficiant, & hu- millentur, requirunt; sic reprobi, si quid forte in electis reprehensibile repererint, quasi suas ex eo nequitias oblectari, libenter solent amplecti. Ideo multi attendentes legunt quod facta est contentio inter discipulos Christi. *Am- brosius*. (Lib. 10. cap. de responsione præmii.) Si enim contendebant Apostoli, non excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Caveamus ergo ne in perditionem aliqua inter nos de- pratione possit esse contentio. *Beda* (cap. 92.) Potius autem videamus, non quid carnales ad- huc discipuli gesserint, sed quid jussit spirita- lis magister; sequitur enim: *Dixit autem eis Reges Gentium dominantur eorum. Chryso- stomus*. (f) Gentilium meminit, ut ex hoc rem vituperant-

Et dixit ad eos: Ecce introentibus vobis in civitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum in quam intrat. Ambrosius (Lib. 10. in Luc. cap. de homine portante amphoram.) Primum maiestatem divinitatis adverte: cum discipulis loquitur, & jam novit quid alibi sit futurum: deinde dignationem ejus intueri: quia non persona divitis, aut potentis eligitur, sed pauper ambitur, & angustum hospitium pauperis amplis nobilium ædibus antefertur. Sciebat autem Dominus nomen ejus, cujus sciebat mysterium, & occursum: sed ideo sine nomine designatur, ut ignobilis æstimetur. Theophylactus (super Occurrit vobis homo quidam.) Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, ut ostendat quod passionem voluntarie subit. Qui enim mentem hujus ignoti viri subegit, ut eos susciperet, poterat quodcumque voluisset cum Judæis tractare. Dicunt autem quidam, quod ideo non dixit nomen hominis, ne proditor cognito nomine domum panderet pharisæis, qui venientes cepissent eum priusquam cena fieret, & spiritualia mysteria discipulis traderet; sed quibusdam indicis in quamdam domum dirigit eos: unde sequitur: Et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est divorforium ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse vobis ostendit cœnacuulum magnum stratum; & ibi parate. Glossa. Quibus signis inventis, discipuli sollicitæ quæ mandata eis fuerant, impleverant: unde sequitur: Euntes autem invenerunt sicut prædixit illis Jesus, & paraverunt pascha. Beda (cap. 9. 1. super Venit dies azymorum.) Hoc pascha exponens. Apostolus ait. 1. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: quod quidem pascha tunc necesse erat occidi, quasi paterno consilio, ac diffinitione sancitum; qui licet die sequenti, hoc est decimaquinta luna sit crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur à Judæis, tenus, ac ligatus, immolationis, hoc est passionis suæ, sacravit exordium. Theophylactus (ubi supra.) Intellegamus autem diem quidem azymorum totam conversationem quæ est in luce spiritali, nullam redolentem vetustatem primæ prævaricationis Adæ, in qua viventes non decet delectari in Christi mysteriis. Hæc autem mysteria Petrus, & Joannes parant, idest actio, & contemplatio, fervor (1) zeli, & mansuetudo pacificæ. His autem paratoribus occurrit homo: quia per prædicta reperimus statum hominis qui creatus est ad imaginem Dei:

(1) Al. cæli. (2) Ita corrigit P. Nicolai Ascendamus ergo cum ipso Domino &c. (3) Idem sic legit: qui est patrifamilias unicuique homini à discipulis Christi. (4) Al. ut capiat Jesus Verbum Dei. (5) Al. desideratur sit.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 35. (b) Ubi supra.

qui portat amphoram aquæ quæ significat gratiam Spiritus Sancti; amphora autem est humilitas cordis: humilibus enim dat gratiam, qui se cognoscunt esse terram, & pulverem. Ambrosius (Lib. & tit. ut supra.) Vel amphora est mensura perfectior; aqua autem est quæ sacramentum Christi esse meruit: quæ lavare meruit, non lavari. Beda (cap. 9. 1.) Parant autem pascha ubi aquæ infertur amphora: quia tempus adest quo veri paschæ cultoribus typicis de limine auferatur cruor; & ad tollenda crimina vivifici fontis baptisma consecratur. Origenes super Matth. (a) Ego autem puto quod homo qui ingredientibus discipulis in civitatem occurrit, amphoram aquæ portans; erat quidam minister patrifamilias, portans mundatoriam, aut porabilem aquam in vase fœtili; quem puto esse Moysen, spiritalem doctrinam portantem in corporalibus historis. Qui autem non consequuntur spiritaliter eum, non celebrant pascha cum Jesu. (2) Attendamus ergo, ipso Domino constituto nobiscum, ad superiorem locum, in quo est divorforium, quod demonstratur ab intellectu, (3) qui est in unoquoque homine patrifamilias, discipulis Christi. Hæc autem domus superior sit nobis magna, (4) ut capiat Jesum Verbum Dei, quod non capitur, nisi à magnis sensu. Et sic domus hæc à patrefamilias, idest intellectu, præparata Filio Dei, & (5) sit mandata, nullo modo habens malitiæ fordes. Sit etiam domus illius princeps non qualibet cumque cognitum habens nomen: unde mystice dicit secundum Mattheum 26. „ Ire ad quemdam. “ Ambrosius (ut supra.) In superioribus autem magnum habet stratum, ut magnum meritum ejus advertas, in quo Dominus cum discipulis sublimium virtutum ejus delectatione requiesceret. Origenes super Matth. (b) Scire autem debemus, quoniam qui in epulationibus, & sollicitudinibus sæcularibus sunt, non ascendunt in domum illam superiorem, & propterea non celebrant cum Jesu pascha. Post sermones enim discipulorum quibus catechizaverunt patrefamilias, idest intellectum, venit & divinitas coeplans discipulis in domo prædicta.

(d) Cyrillus. Postquam discipuli pascha paraverant, agitur de paschæ commestione: unde dicitur: Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Beda. Hora manducandi paschæ designat quartadecimam diem primi mensis perducam ad vespertam, quinta-

decima luna jam terris apparente. Theophylactus (super Et cum facta esset hora, discubuit.) Sed qualiter Dominus discumbere dicitur, cum Judæi stantes pascha manducarent? Dicant ergo, quod cum manducavissent legale pascha, accubuerunt secundum communem usum, manducantes quosdam alios cibos.

Sequitur: Et ait illis: Desidero desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Cyrillus. Quod ideo dicit, quia discipulus avarus conditionis tempus explorabat; sed ne traderet eum ante festum paschæ, non explicaverat Dominus domum, vel virum penes quem pascha perageret; cujus causam per hæc verba ostendit. Theophylactus (hoc loco.) Vel dicit, Desidero desideravi; quasi dicat: Hæc ultima mihi cœna vobiscum est, propter quod & amabilis est mihi; sicut & qui peregris profectari sunt, ultima verba suis dulcius profertur. Chrysostomus. Vel hoc dicit, quia post illud pascha crux imminabat. Invenimus autem pluries eum predicantem suam passionem, & eam cupientem evenire. Beda (cap. 9. 1. in Luc.) Desiderat ergo primo typicum pascha cum discipulis manducare, & sic passionis suæ mundo mysteria declarare. Eusebius. (a) Vel aliter. Cum Dominus novum pascha celebraret, opportune dixit: Desidero desideravi hoc pascha; idest, novum mysterium novi testamenti, quod tradebat discipulis, quod plures ante eum Prophetæ, & justi cupiverant; sed & ipse sitiens communem salutem, hoc tradebat mysterium quod toti mundo competere. Pascha vero Moysi statutum erat in uno loco, scilicet in Hierusalem celebrari: unde non congruebat omnibus gentibus; & ideo non erat desideratum.

(1) Epiphanius (Lib. 1. contra hæreses cap. 30.) Ex hoc Ebionitarum dementia de carnis esu redargui poterat, Domino manducante pascha Judæorum: unde signanter dixit, Hoc pascha, ne quis ad aliud (2) invertere possit. Beda (cap. 9. 1. in Luc.) Sic ergo Dominus legalis paschæ approbator extitit, & hoc ad suæ dispensationis figuram docendo pertinuisse, verat ultra carnaliter exhiberi: unde subdit: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei; idest, nequaquam ultra Mosaicum pascha celebrabo, donec in Ecclesia spiritaliter intellectum compleatur: ipsa enim est regnum Dei, secundum illud supra 17. Regnum Dei intra vos est. Ad verus autem illud pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet etiam illud quod subditur: Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & di-

vidite inter vos. Ob hoc gratias egit, quia vetera transitura, & ventura fuerant omnia nova. Chrysostomus. (b) Memento ergo cum ad mensam sederis, quod post mensam oportet te orare; atque ideo ventrem impleas sobrie, ne gravatus nequeas genuflectere, ac supplicare Deo. Non igitur post escas ad lectum, sed ad orationem vertamur: evidenter enim hoc Christus significavit, quod post escas non somnus, non cubile, sed oratio, & sacramentum lectio Scripturarum succedere debeat.

Sequitur: Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Beda (cap. 9. 1. in Luc.) Potest quidem hoc & simpliciter accipi, quod ab hac hora cœnæ usque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum habiturus non esset: postea namque cibum, potumque sumpsisse eum testatur Petrus Act. 10. dicens: „ Qui „ manducavimus, & bibimus cum illo postquam resurrexit à mortuis. “ Theophylactus (super Donec regnum Dei veniat.) Dicitur autem resurrectio regnum Dei, quia mortem exterminavit: unde & David ait Psalm. 92. „ Dominus minus regnavit, decorem indutus est, „ scilicet formosi amictus, secundum Esaiam, exuta corporis corruptela. Resurrectione autem adventante, iterum cum discipulis bibit, ut probaret quod resurrectio non erat phantastica. Beda (cap. 9. 1. in Luc.) Sed multo consequentius est, ut sicut supra typicum agni esum, sic & potum paschæ neger se gustaturum, donec ostensa gloria regni Dei; fides mundi adveniat, ut per duo maxima legis edicta, escam scilicet, & potum paschalem, spiritaliter immutata, disceres omnia lege sacramenta ad spiritalem observantiam fuisse transferenda.

(c) Beda (cap. 9. 1. in Luc.) Finitis paschæ veteris solemnibus, transit ad novum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare desiderat, pro carne agni & sanguine, suæ carnis sanguiniquæ sacramentum in panis ac vini figura substituens, sacerdos in æternum factus secundum ordinem Melchisedech: unde dicitur: Et accepto pane, gratias egit: sicut & de veteribus terminandis gratias egerat, nobis exemplum tribuens in omni boni operis inchoatione, & perfectione Deum esse glorificandum. Sequitur: Et fregit. Frangit ipse panem quem porrigit, ut ostendat corporis sui fractionem non sine sua sponte futuram.

Et dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Gregorius Nillemus. (c) Panis enim ante consecrationem communis panis

G 4 his

(1) Al. EUSEBIUS. (2) Al. incurtere.

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Cat. Græc. PP. (b) Orat. 1. de Lazaro. (c) Orat. de Baptismo, vel in Baptismum Christi.

in tentationem: & ipse avulsus est ab eis quantum iactus est lapidis, & positus genibus orabat dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me. Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

(m) Apparuit autem illi Angelus de celo confortans eum: & factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia; & ait illis: Quid dormitis? Surgite, & orate, ne intretis in tentationem.

(n) Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquavit Jesu, ut oscularetur eum. Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis? Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutus in gladio? Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram. Respondens autem Jesus ait: Sinite usque huc: & cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum. Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis, & fustibus. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

(o) Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum; Petrus vero sequebatur eum a longe. Accenso autem igne in medio atrii, & circumfidentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Quem cum vidisset ancilla quadam sedentem ad lumen, & cum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum. Et post pusillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es: Petrus vero ait: O homo, non sum. Et intervallo facto quasi horæ unius, & magistratus affirmabat dicens: Vere & hic cum illo erat: nam & Galilæus est. Et ait Petrus: O homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus: & conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat, quia priusquam gallus canteret, ter me negabis. Et egressus foras Petrus flevit amare.

(p) Et viri qui tenebant illum, illadebant ei, cedentes; & velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus; & interrogaverunt eum, dicentes: Prophetiza: quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum. Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & scribæ, & duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixerō, non creditis mihi; si autem & interrogaverō, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis quia ego sum. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audivimus de ore ejus.

(a) **Chrysostr. U**mbra nostrorum fuerunt festa Judaica; & ideo si quaeris ad Judæ de pascha, & azymis, nil magis profertur, commemorans liberationem ab Ægypto. Si quis autem a me quaerit, non audiet Ægyptum, nec Pharaonem, sed absolutionem erroris, & tenebrarum diaboli, non per Moysen, sed per Filium Dei. *Glossa.* (a) Ad cuius passionem enarrandam accedens Evangelista, præmittit de figura, dicens: *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha.* Beda (cap. 90. in Lucam.) Pascha quidem, quod Hebraice dicitur phasē, non a passione, sed a transitu nominatur, eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransierit, nec percussit primogenita eorum. Vel ipse Dominus præbens auxilium populo suo desuper ambulavit. Hoc autem inter pascha & azyma distat, quod pascha ipse solus dies appellatur in quo agnus occidebatur ad

vesperam, hoc est decimaquarta luna primi mensis; decimaquinta autem luna, quando egressus est de Ægypto, succedebat festivitas azymorum septem diebus usque ad vigesimam primam diem ejusdem mensis: unde Evangelistæ Scriptura indifferenter unum pro alio ponere solet: unde hic dicitur: *Dies azymorum qui dicitur pascha.* Significatur autem per mysterium, quod Christus semel pro nobis passus, per totum tempus hujus sæculi, quod septem diebus agit, in azymis sinceritatis, & veritatis præcepit esse vivendum. *Chrysostr.* (b) Principes autem sacerdotum nefarias res tractant in festo: unde sequitur: *Et quaerebant principes sacerdotum, & scribæ quomodo Jesum interficerent.* Moyses quidem unum præcepit esse principem sacerdotum, & illo defuncto creati alium. Tunc vero, cum inciperent Judaici ritus dissolvi, multi erant principes sacerdotum annuatim creati. Hi ergo volentes Jesum occidere, non

EX EDIT. P. NICOL. (a) Nihil tale in Glossa quæ nunc extat. (b) Hom. 80. in Matth.

metuerunt divina, ne scilicet ex tempore sacro majus incurant peccati contagium; sed ubique timent humana: unde sequitur: *Timebant vero plebem.* Beda. Non quidem seditionem metuentes, sed caventes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur. Hæc autem ante biduum paschæ congregatis eis in atrio Capithæ Matthæus agna attestatur.

(b) **Theophylactus.** Quia dictum est quod principes sacerdotum quaerebant modum quo interficerent Jesum, nullum incurrerent periculum, consequenter modus qui eis occurrit, narratur cum dicitur: *Intrauit autem satanas in Judam.* Titus. In Judam satanas intravit, non impellens, sed patulum inveniens ostium: nam oblitus omnium quæ viderat, ad solam avaritiam dirigebat intuitum. *Chrysostr.* (a) Ponit autem ejus cognomen, subdens: *Qui cognominabatur Scarioth:* erat enim alius Judas. Titus. Subdit autem, *Unus de duodecim:* nam numerum adimplebat, non autem vere fungebatur apostolica dignitate. *Chrysostr.* (b) Vel hoc addit Evangelista velut absconum quidem; ac si diceret: *Brat de primo choro diligentius electorum.* Beda (cap. 90.) Non est autem huic contrarium quod Joannes dicit, post bucellam intrasse in eum satanam: quia nunc intravit, ut quasi alienum teneret, tunc autem quasi proprium ad quæcumque vellet agenda, attraheret. *Chrysostr.* (c) Attende autem magnam Judæ nequitiam, tum quia per se proficiscitur, tum quia pro pretio hoc facit: sequitur enim: *Et abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus quemadmodum illum traderet eis.* Et gavisus sunt. *Theophylactus* (super *Locutus est magistratibus.*) Magistratus hic appellantur præpositi constructionum templi, vel etiam illi quos Romani populo præfecerant, ne prouerent in tumultus, erant enim sediciosi. *Chrysostr.* (d) Propter avaritiam autem Judas factus est talis: sequitur enim: *Et pacti sunt pecuniam illi dare.* Tales enim avaritia generat passionem: reddit impios, & Deum ignorare compellit; & si mille beneficium sit eis, ad nocendum impellit: unde & hic sequitur, *Et spondidit Theophylactus* (super *Et pacti sunt pecuniam dare.*) Id est, pepigit, & promissit. *Et quaerebat opportunitatem ut eum traderet sine turbis;* id est, quaerebat eum tradere quando videret eum securum existentem sine turbis. Beda (cap. 91. in Luc.) Multi autem Judæ scelus exhorrent, nec tamen cavent: qui enita caritatis, & veritatis jura spernit, Christum, qui est veritas, & caritas,

prodit; maxime cum non infirmitate, vel ignorantia peccet, sed ad similitudinem Judæ quærat opportunitatem, ut arbitris abstinens, veritatem mendacio, virtutem crimine immutet.

(c) **Titus.** Ut nobis Dominus caeleste pascha dimitteret, typicum manducavit, figuram removens, ut veritas locum obtineret: unde dicitur: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.* Beda (super *Venit dies azymorum.*) Dies azymorum paschæ quartadecimam primi mensis appellat, quando, sermone abjecto, pascha, id est agnus, occidi ad vesperam consueverat. *Elisebius.* (c) Si quis autem dicat: Si prima (1) die azymorum discipuli Salvatori parant pascha, ergo & eadem die oportet nos pascha celebrare: dicemus, hoc non fuisse monitionem, sed historiam facti quod accidit tempore salutiferæ passionis. Aliud autem est narrare gesta vetera, & aliud facere, ac posteris statuta relinquere. Quin etiam Salvatori non egit pascha cum Judæis, quando agnum immolabant: nam illi quidem hoc egerunt in paraseeve, quando passus est Dominus: unde non introjerunt in atrium Pilati, ut manducarent pascha: ex quo enim veritatis insidati sunt, verbum veritatis a se expulerunt, non primo die azymorum, quo die debebat immolari pascha, manducantes solum sibi pascha (erant enim erga aliud averti) sed die sequenti post illam, quæ erat azymorum secunda. Dominus vero prima die azymorum, hoc est quinta feria sabbati, pascha cum discipulis peregrit. *Theophylactus* (super *Misit Petrum, & Joannem.*) Eadem autem quinta feria mittit duos ex discipulis suis ad parandum pascha, Petrum scilicet, & Joannem, alterum scilicet ut diligentem, alterum ut dilectum: unde sequitur: *Et misit Petrum, & Joannem; dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus:* per omnia manifestans quod usque ad extremum vitæ non est adversatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum: nam nulla domus erat ei, neque discipulis suis; alioquin apud aliquem eorum pascha celebrasset: & ideo subditur: *At illi dixerunt: Ubi vis pararemus? Beda* (cap. 91.) Quasi dicant: Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum. Audiant quibus ædificandarum domorum cura est, cognoscant Christum omnium Dominum, locum ubi caput reclinarer, non habuisse. *Chrysostr.* (f) Cum autem ignorarent ad quem mitterentur, signum dedit eis, sicut & Samuel Sauli: unde subditur:

B:

(1) *Al. omittitur die.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Hom. 81. in Matth. (b) Ibidem. (c) Ut supra. (d) Ibid. (e) In Catena Græcorum PP. (f) Hom. 32. in Matth.

Ambrosius (Lib. & tit. ut supra.) Petrus quidem, et si spiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denuntiatur Dominum negaturus: neque enim poterat divinam constantiam intentionis sequere. Passio Domini æmulus habet, pares non habet. *Theophylactus* (super *Non cantabit gallus*.) Hinc autem magnam doctrinam haurimus, quod non sufficit humanum propositum absque divino subsidio. Petrus enim, quamvis fervens esset, derelictus tamen à Deo, supplantatus fuit ab hoste. (a) *Beda*. Sciendum autem, quod Deo permittente timorati lapsam patiuntur quandoque ad fastus præcedentis remedium. Sed quamvis idem videatur esse delictum timorati, & aliorum, refert non modicum: nam timoratus ex quibusdam ingidiis, & pene prout (1) noluit peccavit; alii vero nullam gerendo curam neque sui, neque Dei, peccat, non distinguentes inter peccare & agere virtuosè. Unde reor (2) & iulsiōnis modum in eis debere fore diversum: nam timoratus quodam juvamine indigens, circa eandem rem erga quam peccavit, (3) iusta debet perferre; alii vero, cum totum bonum animæ destruxerint, affligi, & moneri, & præceptis subijci debent, quousque ratum sit illis Deum iustum judicem esse, & contremiscant. *Augustinus* de Conf. Evang. (Lib. 3. cap. 2.) Hoc autem quod hic dicitur de Petri negatione prædicta, omnes quidem Evangelistæ commemorant, sed non omnes ex una eademque occasione (4) sermonis ad eam commemorandam veniunt: nam *Matthæus*, & *Marcus* eam subnectunt postea quam Dominus egressus est ex illa domo ubi manducaverant pascha; *Lucas* vero, & *Joannes* antequam inde esset egressus. Sed facile possumus intelligere aut illos duos ea recapitulando posuisse, aut istos præoccupando; nisi magis moveret quod tam diversa non tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus illam præsumptionem præferret, vel pro Domino, vel cum Domino moriendi, ut magis cogant intelligi, ter eum expressisse præsumptionem suam diversis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quod eum ante galli cantum ter esset negaturus.

(k) *Cyrellus*. Prædixerat autem Dominus Petro quod eum esset negaturus, tempore scilicet

(1) *Al.* voluit. (2) *Corrigit P. Nicolai*, & objurgationis modum in eis debere facere diversum. (3) *Idem ita legit* objurgationem debet sustinere. (4) *Al.* sermones. (5) *Al.* deest vero. (6) *Al.* omittitur illa.

Ex edit. P. Nicol. (a) *Basilii* in *Regulis* brevior. ad interrog. 8. *Basilii indicem habentis* & aliæ antiquæ editiones. (b) In illud ad *Rom.* 16. *Salutate Priscillam, & Aquillam*. Est homilia singularis inscriptionem istam præferens, quæ adjecta est post homilias in *Epist.* ad Romanos.

et suæ captivitas; sed quia seniel facta est mentio de captione ejus, consequenter nuntiatur supervenientem contra Judæos consilium: unde dicitur: *Et dixit eis: Quando misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid desuit vobis? Miserat enim Salvator factos Apostolos prædicare civitatibus, & oppidis regnum cælorum, præcipiens ut euntes nullius corporalium curam gererent; sed in eo totam spem vivendi reponerent.* *Chrysostomus*. (b) Sicut autem qui docent natæ, circa principium quidem manus suas supponentes, attentius sustentant suos discipulos, postea (5) vero plerumque manum abstrahentes jubent ut sibi opulentur, quinimmo & paululum emergi permittunt; ita & Christus fecit discipulis. In exordiis quidem præsto in cunctis eis aderat, parans eis uberrime assistentiam omnium: unde sequitur: *At illi dixerunt, Nihil. At ubi oportebat & proprias vires ostendere, subtrahit eis aliquantulum gratiam, jubens eis ex se nonnulla peragere: unde sequitur: Dixit ergo eis: sed nunc qui habet sacculum, quo scilicet portatur pecunia, tollat similiter & peram, quæ scilicet portantur cibaria. Et quidem quando nec calceamenta, nec zonam habebant, nec baculum, nec æs, nullius passus sunt penuriam; ut autem marsupium concessit eis, & peram, esurire videntur, & sitire, & nadiratem pati; ac si eis diceret: Hactenus cuncta vobis uberrime assistebant, nunc autem volo vos & inopiam experiri: ideoque non addico necessitati pristinæ legis, sed mando & loculum habere, & peram. Poterat autem & Deus usque in finem eos in tanta consuetudine copiarum sed noluit ob multas causas: primo quidem ut nihil sibi tribuerent, sed recognoscerent totum emanasse divinitus; secundo ut moderari sibi sciant; tertio ne majora de se opinentur. Horum igitur causa permittens eos incurere multa inopinatum, relaxavit prioris legis rigorem, ne gravis, & intolerabilis fieret eis vita.* *Beda* (super *Quando misi vos sine sacco*.) Non enim eadem vivendi regula perfectionis quæ pacis tempore discipulos informat. Misis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via, præcepit, ordinans scilicet ut qui Evangelium nuntiat, de Evangelio vivat. Instante vero mortis articulo, & tota (6) illa gente

gente pastorem simul, & gregem persequente, congruam temporis regulam decernit, permittens ut tollant victum necessariam, donec, sopita insania persecutorum, tempus evangelizandi redeat: ubi nobis quoque dat exemplum, iusta nonnumquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitteri. *Augustinus* contra *Fauftum* (Lib. 22. cap. 77.) Nulla ergo (1) inconstantia præcipientis, sed ratione dispensantis, pro temporum diversitate præcepta, vel consilia, vel permissa mutantur. *Ambrosius* (Lib. 10. cap. de gladio tollendo.) Qui autem ferire prohibet, cur emere gladium jubet, nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria. (2) & videatur potuisse vindicari, sed noluisse? unde sequitur: *Et qui non habet, scilicet sacculum, vendatunicam suam, & emat gladium.* *Chrysostomus*. Quid est hoc? *Quid dixerat Matth. 6.* „ Si quis, te percusserit in dextera gena, vertas ei & aliam; „ nunc armat discipulos, & solo gladio: nam si penitus armare decebat, non solum oportebat gladium possidere, sed & scura, & galeas. Sed & si mille hujusmodi possiderent arma, pro tot insubitibus, & insidiis populorum, tyrannorum, urbium, nationum, qualiter undecim (3) comparerent, & ex solo aspectu agminum non contremiscent, nutriti in stagnis, & fluviis? Non ergo putemus eum jusse ut gladios possiderent; sed per gladios innuit imminentes insidias Judæorum: unde sequitur: *Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet impleri in me: Et cum iniquus deputatus est.* *Theophylactus* (hoc loco.) Cum enim ipsi inter se supra de prærogativis contenderint: Non est, inquit, tempus prærogativarum, immo periculorum, & cædium: nam ego magister vester duor ad mortem non honorabilem, cum impiis deputandus: *Etenim ea quæ sunt de me, scilicet prædicta, sinem habent, idest impletionem.* Volens ergo violentum insultum innuere, meminit gladii: nec profusus revelavit, ne tangerentur acedia, nec profusus obticuit, ne repentinis aggressibus fluctuaretur; sed postea recolentes mirarentur quomodo seipsum pretium exhibuit passioni pro salute humana. *Basilii*. (a) Vel Dominus non jubet portare marsupium, & peram, & emere gladium; sed prædicat futurum, quod scilicet Apostoli oblii temporis passionis, donorum, & legis Domini, auderent fumere gladios: fa-

pius enim Scriptura unius imperativa sermonis specie loco prophætia. In pluribus tamen libris non invenitur: *Accipite, tollat, vel emat, sed tollat, & emet.* *Theophylactus* (ubi supra.) Vel per hoc prænuuntiat eis quod incurerent famem, & sitim, quod innuit per peram; & adversitates nonnullas, quod innuit per gladium. (b) Vel aliter. Quod Dominus dicit: *Qui habet sacculum, tollat similiter & peram*, videtur sermo ad discipulos fieri; sed revera respicit quamlibet Judæi personam; quasi dicat: Si quis Judæorum abundat facultatibus, congestis omnibus fugiat, si autem quis ultima oppressus penuria colit regionem, hic etiam amicum vendat, & gladium emat: invadet enim eos intolerabilis impetus pugnae, ut nihil ad resistendum sufficiat. Deinde pandit horum malorum causam: quia scilicet passus est penam profanis debitam, cum latronibus crucifixus. Et cum ad hoc perventum fuerit, fumet verbum deprecationis; persecutoribus autem accident quæ à Prophetis sunt prædicta. Hæc igitur Dominus prædixit de futuris regioni Judæorum; sed discipuli non intelligebant profunditatem dictorum, putantes ob futurum proditoris insultum gladii opus esse: unde sequitur: *At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hæc. At ille dixit eis, Satis est.* *Chrysostomus*. (c) Et quidem si humano eos volebat uti auxilio, nec centum sufficerent gladii; quod si volebat eos uti humano subsidio, etiam duo supervacui sunt. *Theophylactus* (super illud *Satis est*.) Noluit ergo Dominus eos reprehendere quasi non intelligentes; sed dicens, *Satis est, eos dimisit.* (4) Quidam autem dicunt, Dominum ironice dixisse, *Satis est*; quasi dicat: Ex quo duo sunt gladii, sufficient nobis ad tantam multitudinem, quanta nos debet invadere. *Beda* (super *Ecc gladii duo*.) Vel duo gladii sufficient ad testimonium sponte passus Salvatoris: unus qui & Apostolis audaciam pro Domino certandi, & Domino virtutem medicandi doceret inesse; alter qui nequaquam vagina exemptus, ostenderet eos nec totum quod potuere pro ejus facere defensione promissos. *Ambrosius* (Lib. 10. in Luc. de pera, & gladio tollendo.) Vel quia lex (5) referre non vetat, fortasse Petrus duos gladios offerenti satis esse dicit, quasi licuerit usque ad Evangelium; ut sit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio. Est etiam gladius spiritualis ut vendas patrimonium, & emas

(1) *Al.* instantia. (2) *Al.* & videre. *Nicolajus* habet videat. (3) *Al.* compareret; & max. omittitur præpositio ex. (4) In quatuor supra jam citatis exemplis interponuntur sequentia: sicut cum nos aliquem alloquentes, cum videmus non intelligere quod dicitur, dicimus, Bene, sine, ne ipsum molestemus. (5) *Al.* referre.

Ex edit. P. Nicol. (a) In *Regulis* brevior. ad interrog. 31. (b) *Cyrellus*. (c) Ut supra.